

Η αντιγραφή του χειρογράφου

Δυσκολίες και προβλήματα

Η αντιγραφή του χειρογράφου

Το κάθε **χειρόγραφο** → μοναδικό, δεν υπάρχει αντίγραφο όμοιο με αυτό.

Οι Βυζαντινές μικρογραφίες μας παρέχουν στοιχεία για την αντιγραφή του χειρογράφου

Ο **αντιγραφέας** ή **κωδικογράφος**: καθισμένος σε τρίποδο, με τα πόδια στηριγμένα στο σκαμνί κρατά γραφίδα στο δεξί χέρι και με το αριστερό συγκρατεί, στηριγμένη στο γόνατο μια πινακίδα που πάνω της είναι τοποθετημένο το φύλλο γραφής.

Παραπλεύρως έπιπλο με όργανα γραφής.

αναλόγιο → εμφανίζεται τον 4^ο μ.Χ αιώνα στη Δύση ενώ τον 12^ο μ.Χ στο Βυζάντιο.

Η αντιγραφή του χειρογράφου

σκληρή δουλειά, καταπόνηση σώματος
ψυχολογική διεργασία

Στάδια:

- α) αποκρυπτογράφηση προτύπου
- β) διατήρηση στη μνήμη λέξεων που διαβάστηκαν
- γ) εσωτερική υπαγόρευση
- δ) γραφή

Η **αποκρυπτογράφηση** απαιτούσε → καλλιέργεια –
προπαρασκευή, γνώση συντομογραφιών,
ικανότητα να διαβάζει ξεθωριασμένα κείμενα.

Η αντιγραφή του χειρογράφου

το μάτι περνά από το αντίβολο στο αντίγραφο,
εσωτερική επανάληψη (μουρμουρητό)

- **σφάλματα λόγω εξωτερικών συνθηκών** π.χ.
ανεπαρκής φωτισμός, ακαταλληλότητα χώρου
αντιγραφής ή κατάσταση διατήρησης
χειρογράφου
γραφή του αντιβόλου, σωματική και ψυχική
κατάσταση αντιγραφέα και
χρόνος αντιγραφής (μέρα ή νύχτα)

Αντιγραφή ή υπαγόρευση

οι μικρογραφίες σε κώδικες → αντιγραφή κατά την
Κλασική αρχαιότητα

Κικέρων → χρησιμοποιούσε το δούλο - απελεύθερο, Τήρωνα, που αντέγραφε τους λόγους του.

Πλίνιος ο Πρεσβύτερος → είχε αντιγραφέα που κατέγραφε ό τι αυτός του υπαγόρευε.

Άγιος Αμβρόσιος → υπαγόρευε τα βιβλία του.

Ωριγένης → για τους 50 τόμους εξαπλών και υπομνημάτων χρησιμοποίησε 7 ταχυγράφους που έγραφαν διαδοχικά καθ' υπαγόρευση. Όμως εδώ πρόκειται για τη **σύνθεση ενός έργου** .

Δεν υπάρχουν μαρτυρίες για υπαγόρευση μετά τα όρια της κλασικής αρχαιότητας.

αντιγραφέας ή καλλιγράφος → σιωπηλή – σχολαστική κατά λέξη αντιγραφή.

Αντιγραφή ή υπαγόρευση

Ωριγένης → (εκτός από τους 7 ταχυγράφους) διέθετε και άλλους τόσους βιβλιογράφους – αντιγραφείς για να αντιγράψουν τα κείμενα του ταχυγράφου σε ωραία και προσεγμένη γραφή.

Καισαρείας Ευσέβιος → *μεταγράφειν* → πιστή αντιγραφή

Παρανόηση της φράσης '**από φωνής**' που αναγράφεται σε ορισμένα φιλολογικά έργα (Ducange).

'**από φωνής**' → ανάλογα με το περιεχόμενο δηλώνει αυτόν που δίδαξε ή συνέθεσε ένα έργο.

Άλλωστε η παραπάνω φράση δεν υπάρχει πουθενά στα αντίγραφα του Ομήρου ούτε της Βίβλου.

Η αντιγραφή λάμβανε χώρα στο scriptorium.

Πρωτοκαλλιγράφος – αντιγραφείς όφειλαν να μην λερώνουν το αντίβολο ή αντίγραφο, να μη προσθέτουν τίποτα δικό τους, ούτε να παραλείψουν λέξεις ή αποσπάσματα.

παράβαση → ποινή (επιτίμια) Θεόδωρος Στουδίτης → π.χ. 130 γονυκλισίες, απομόνωση, ξηροφαγία.

Τα βιβλιογραφικά σημειώματα

Ο καλλιγράφος:

- σπάνια ανέφερε όνομα και χρονολογία
- τελείωνε συχνά το έργο με τον Κολοφώνα (με μια φθίνουσα συμμετρία, ανάποδο τραπέζιο)
- ή άλλα σχήματα
- ή με τη φράση Σὺν Θεῷ

Συχνά οι μοναχοί δίπλα στο όνομα προσέθεταν:

- ο τάλας, ο αμαρτωλός, ο ελάχιστος, ο ταπεινός
- ή εγράφη δια χειρών
- ή τόνιζαν το επίπονο της προσπάθειας
- ή με τις μονοκονδυλιές (κάποια γράμματα παίρνουν τεράστιες διαστάσεις, συνδέονται μεταξύ τους με κεραίες, γραμμές κλπ.)

Άλλες ιδιομορφίες χειρογράφων

στιχομετρία
κωκλομετρία
μουσικά σημεία
κρυπτογραφήματα
ισόψηφα
καρκίνοι

α) στιχομετρία → σύστημα για τον καθορισμό της έκτασης ενός φιλολογικού έργου.
- ποιήματα → μονάδα μέτρησης (δακτυλικό εξάμετρο)
(Ομηρικός στίχος 15-16 συλλαβές)

β) κώλον= μικρότερο τμήμα από το στίχο

κωκλομετρία → διαίρεση κατά φράσεις που είχαν σχεδόν πλήρες νόημα
→ Σκοπός: 1) παύση λόγου
2) βιβλιογραφική σημασία → έκταση
- εμπορικό κίνητρο → υπολογισμός αποζημίωσης.

Άλλες ιδιομορφίες χειρογράφων

γ) μουσικά σημεία

Βυζαντινή μουσική (εκφωνητική= η αρχαιότερη σημειογραφία από τον 9^ο - 12^ο αιώνα)

παλαιοβυζαντινή (900-1200)

μεσοβυζαντινή (1200-1400)

νεοβυζαντινή (1400...

δ) **κρυπτογραφήματα**: σημειώματα γραμμένα σε μυστικά αλφαβητάρια
π.χ. κάθε γράμμα αντιστοιχεί στο προηγούμενο ή με κάποιο αριθμό

ε) **ισόψηφα**: και επιμέρους γράμματα λαμβάνονται σύμφωνα με την αριθμητική τους τιμή και στη θέση της ίδιας της λέξης γράφεται το άθροισμα.

π.χ. $40' = 99 \rightarrow$ αμήν (ά = 1, μ' = 40, ή = 8, ν' = 50)

στ) **καρκίνοι** $\rightarrow$ φράσεις που διαβάζονται από $A \rightarrow \Delta$ και από $\Delta \rightarrow A$.